

"สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ากตนต์รีไทย"

สันติเทพ ศิลปบรรเลง*

วันเสาร์ที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2498 ประเทศไทยของเราและคนไทยทั้งประเทศต่างปลื้มปิติยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้ทราบประกาศสำนักพระราชวังเรื่องการพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชธิดาพระองค์ที่สองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชสมภพ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ได้รับพระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธร เทพรรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ ทรงมีพระนามที่ข้าราชบริพารและผู้ใกล้ชิดเรียกพระองค์ว่า **ทูนกระหม่อมน้อย**

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธร เทพรรัตนสุดานั้น พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจสนองพระราชดำริ แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้สำเร็จลุล่วงอย่างดียิ่งเสมอมา ทั้งยังทรงมีพระราชจริยาวัตรงดงาม อันเปี่ยมล้นไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐแก่ปวงชนชาวไทยตลอดมา ดังนั้นในวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศสถาปนา สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์นี้ เถลิงพระนามตามที่จารึกไว้ในพระสุพรรณบัฏว่า **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี**

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติแห่งขัตติยราชกุมารีทุกประการ พระองค์เป็นที่เคารพรักเกิดทูนบูชายกย่องสรรเสริญของปวงชนชาวไทยตลอดจนชาวโลกนานาอารยประเทศ

เมื่อยังทรงพระเยาว์ได้เริ่มการศึกษาครั้งแรกในปี พ.ศ. 2501 ที่โรงเรียนจิตรลดา จนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย ในปี 2515 พระองค์ทรงกอร์ปด้วยพระสติปัญญาสูงส่งและทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างยิ่ง ทรงสอบได้เป็นที่หนึ่งของประเทศในแผนกศิลป์ และทรงสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงเข้าร่วมกิจกรรม

ของมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับนักศึกษาสามัญคนอื่น และในขณะเดียวกันก็มีพระราชภารกิจ ส่วนพระองค์ที่จะต้องโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ แต่ด้วยพระวิริยะอุตสาหะประกอบกับพระสติปัญญาอันเลิศนี้เอง จึงทรงสำเร็จการศึกษาได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตในปี พ.ศ. 2520 ด้วยคะแนนเฉลี่ยสะสมถึง 3.98 ซึ่งนอกจากจะเป็นที่ 1 ของคณะแล้วยังทรงได้รับ คะแนนสูงสุดนับแต่ตั้งคณะอักษรศาสตร์ เป็นต้นมาและทรงได้รับรางวัลเหรียญทองการเรียน ยอดเยี่ยมตลอดหลักสูตรอีกด้วย นับว่าทรงเป็นเจ้าพนักงานปราชญ์พระองค์หนึ่งของชาติไทย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากจะทรงเป็นนักปราชญ์แล้ว พระองค์ยังทรงเป็นศิลปินรอบด้านอีกด้วย พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยในศิลปวิทยาการทุกแขนงทุกสาขา เช่น สาขาทัศนศิลป์, สาขาจิตรกรรม, สาขาวรรณกรรม, สาขาศิลปการแสดง, สาขาดนตรีไทยและนาฏศิลป์ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าจะทรงจับงานศิลปสาขาใด พระองค์ก็ทรงสร้างผลงานออกมาได้อย่างงดงามวิจิตรครบบรรจงแสดงถึงมีพระหัตถ์ยอดเยี่ยมในศิลปเหล่านั้น

บทความนี้จะเจาะจงบรรยายถึงพระปรีชาสามารถและผลงานศิลปของพระองค์ที่เกี่ยวกับการแสดงประเภทนาฏศิลป์และดนตรีไทยที่ควรแก่การชื่นชม เสมือนการแสดงกตเวทิตา คุณทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ณ โอกาสนี้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระราชหฤทัยฝักใฝ่ในเรื่องของศิลปและทรงมีพระราชปณิธานที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยไว้ให้ดำรงคงอยู่สืบต่อไปจนถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยนั้น ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้รวบรวมผู้เชี่ยวชาญการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทย ที่ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ให้บันทึกผลงานเพลงและการแสดงไว้ให้เป็นแบบฉบับสำหรับศึกษาและสืบทอดไว้ไม่ให้สูญหายไป ในปัจจุบันก็ยังมีศิลปินอาวุโสมาแสดงฝีมือดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ ที่พระตำหนักอยู่เป็นประจำ จึงให้บันทึกไว้เป็นหลักฐานข้อมูลทางศิลปต่อไป

อนึ่ง ยังทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมนักดนตรีไทยอาวุโสที่ชราภาพ และเจ็บป่วยจนถึงที่บ้านหรือสถานพยาบาลยังความปิติอย่างสูงให้บังเกิดแก่ท่านเหล่านั้นอีกทั้งยังพระราชทานพระราชานุญาตแก่นักดนตรีเป็นเอนกประการ เพลงการต่าง ๆ ที่หายากและใกล้ชิดกับรับสั่งให้บันทึกไว้ไม่ให้สูญสิ้นไปตามกาลเวลา นับได้ว่าทรงทำประโยชน์ในทางอนุรักษ์เพลงไทยอย่างมหาดล

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฝึกฝนและศึกษาดนตรีไทยมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์จวบจนปัจจุบันก็ยังทรงศึกษาดนตรีไทยในระดับสูงขึ้นไปอีก พระองค์ทรงศึกษาและฝึกฝนด้วยพระวิริยะอุตสาหะอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอตามระเบียบแบบแผนที่ครูหรือพระอาจารย์ผู้ถวายการสอนไว้ทุกอย่าง เช่น ทรงบรรเลงระนาดเอกตั้งแต่เวลาตีห้าซึ่งเรียกโดยทั่วไปว่า "ไล่ระนาด" คือบรรเลงเพลงสำหรับฝึกหัดการตีระนาดอย่างถูกต้องตามแบบแผนที่

โบราณจารย์ทางดุริยางค์ศาสตร์ได้ประพันธ์และกำหนดกฎเกณฑ์ไว้สำหรับการใส่ระนาดโดยเฉพาะ เช่น เพลง "บุร่ง" เป็นต้น ทรงฝึกการบรรเลงระนาดเอกด้วยวิธีการใส่ระนาดประมาณชั่วโมงเศษ ทุกเช้าและทุกวันเว้นแต่จะเสด็จพระราชดำเนินต่างประเทศหรือมีพระราชพิธีตอนเช้า แต่โดยปกติแล้วพระองค์จะทรงบรรเลงระนาดเอกในเวลาตีห้าเป็นกิจวัตรโดยสม่ำเสมอ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรเลงดนตรีไทยได้แทบทุกชนิด เช่น ระนาดเอก, ฆ้องวง, ซอด้วง, ซออู้, ซอสามสาย, ตลอดจนขลุ่ย เรียกได้ว่าเครื่องดนตรีทุกประเภททั้งตี, สี, ตี, เป่า พระองค์ทรงบรรเลงได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะทรงหยิบจับเครื่องดนตรีชนิดใด พระองค์สามารถทรงบรรเลงเป็นเพลงได้อย่างไพเราะจับใจและถูกต้องตามหลักวิชาการอีกด้วย นับว่าเป็นเจ้าฟ้าผู้อัจฉริยะทางดนตรีไทยโดยแท้

ในบรรดาเครื่องดนตรีไทยทั้งหลายที่ทรงบรรเลงนั้น พระองค์ทรงโปรดปรานระนาดเอกมากที่สุด ทรงรักและโปรดในเสียงของระนาดเอกที่มีมากมายหลายเสียงให้สำเนียงประสานประสมกลมกลืนด้วยลีลาต่าง ๆ อย่างน่าอัศจรรย์ นอกจากนี้การบรรเลงระนาดเอกนั้นก็ยังมีวิธีการบรรเลงมากมายหลายวิธีซึ่งเรียกว่า "เทคนิค" ล้วนแต่นำศึกษาทดลองปฏิบัติทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงเลือกสรรนักดนตรีไทยผู้เชี่ยวชาญทางระนาดเอกโดยเฉพาะให้ถวายการสอนโดยที่พระองค์ทรงถือว่าท่านเหล่านั้นเป็นครูบาอาจารย์ดนตรีไทยที่จะต้องให้ความเคารพนับถือโดยมิได้ทรงถือพระองค์เลยแม้แต่น้อย

นักดนตรีที่สรรหาเพื่อทรงศึกษาวิธีการบรรเลงระนาดเอกโดยเฉพาะนั้นมียู่ด้วยกันหลายท่านซึ่งล้วนแต่เป็นครูอาวุโส เช่น ครูมนตรี ตรีโมท, ครูประสิทธิ์ ถาวร, ครูเดือน พาทยกุล เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีนักดนตรีจากกรมศิลปากรที่รับสั่งให้มาร่วมบรรเลงอยู่เป็นประจำ

ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงโปรดระนาดเอกเป็นพิเศษเป็นพิเศษเป็นพื้นฐานแล้ว ประกอบกับได้ครูบาอาจารย์ชั้นบรมครูผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะถวายการสอนอีกด้วยนั้นทำให้พระองค์ทรงมีพิพาทย์เป็นเลิศ อีกทั้งยังทรงเชี่ยวชาญและแม่นยำในเพลงต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง ทรงรอบรู้เทคนิควิธีการตีระนาดเอกแบบต่าง ๆ โดยละเอียด เช่น การจับไม้, การตีเก็บ, ตีรว, ชัย, กรอ, สบัด, การตีประคบ, การตีประคอง ตลอดจนการบรรเลงทางเดี่ยวต่าง ๆ และการออกกลเม็ดเด็ดพรายอันเป็น "เสน่ห์" ของนักระนาดเอก ความที่ทรงรอบรู้แตกฉานในการบรรเลงระนาดเอกนี้เอง บรรดานักดนตรีไทยทั้งหลายได้เกิดทูลยกย่องพระองค์ว่าทรงเป็น "เอตะทัตตะ" ในทางระนาดเอก พระองค์ทรงบรรเลงได้ทั้งเพลงพื้นฐาน, เพลงโหมโรง, เพลงเดี่ยวที่ไม่ยาวนาน, เพลงเถา, เพลงดับ, ตลอดจนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงซึ่งเป็นเพลงขนาดใหญ่ที่ยากที่สุดและมีความยาวมากอีกด้วย ผู้ที่จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้นั้นจะต้องมีฝีมือกล้าแข็งจัดอยู่ในระดับยอดเยี่ยมถึงขั้นจึงจะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้ เช่น เพลง "สารุการ" เป็นต้น ฉะนั้นที่กล่าวสดุดีพระองค์ว่าทรงเป็น "เอตะทัตตะทางระนาดเอก" นั้น เป็นคำกล่าวที่ถูกต้องเป็นจริงทุกประการ

เนื่องจากพระองค์ทรงโปรดดนตรีไทยจึงทำให้มีพระอุตสาหะวิริยะในการฝึกฝนการบรรเลง

ระนาดเอกอย่างไม่ทรงทอดอวยเลย กลับยิ่งโปรดปรานมากขึ้น สาเหตุที่ทรงโปรดดนตรีไทยนั้น พระองค์ทรงเคยพระราชนิพนธ์คำอธิบายไว้อย่างแจ่มชัดในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง

“เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย” มีใจความสำคัญดังนี้.....

“...ดนตรีไทยนี้เล่นแล้วติดจริง ๆ สบโอกาสเมื่อไรก็ต้องไปฟัง แต่ก่อนอธิบายได้ว่า ชอบเพราะชาตินิยม หลัง ๆ นี้ ชอบเพราะฟังแล้วสนุกตื่นเต้น มีทุกรส...”

นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงมีพระหัตถ์ทรงดนตรีไทยเป็นเลิศแล้ว พระองค์ยังทรงเป็น “ผู้นำ” แห่งดนตรีไทยอีกด้วย กล่าวคือ พระองค์ทรงรับคำกราบบังคมทูลเชิญเสด็จเพื่อทรงเป็นประธานในงานการแสดงดนตรีไทยในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานดนตรีไทยอุดมศึกษาของสถาบันต่าง ๆ งานดนตรีไทยในวาระพิเศษ, งานพิธีไหว้ครูดนตรีไทยครั้งสำคัญ ๆ และอาจทรงร่วมบรรเลงในงานนั้น ๆ อีกด้วย นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณอันใหญ่หลวงแก่งานนั้น และที่สำคัญคือนอกจากจะเสด็จมาทรงเป็นองค์ประธานในงานแล้ว ถ้าหากทรงทราบว่าครูบาอาจารย์ดนตรีไทย ท่านใดที่เจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาล พระองค์ก็จะเสด็จไปทรงเยี่ยมเป็นการส่วนพระองค์ถึงสถานพยาบาล เช่น คุณหญิงชั้น ศิลปบรรเลง หรือบางท่านที่ป่วยเจ็บก็จะทรงรับเป็นคนไข้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เช่น คุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวราณครูเดือน พาทยกุล เป็นต้น บางท่านที่ชราและถึงแก่กรรมก็จะเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพด้วยพระองค์เอง เช่น ครูเทียบ คงลายทอง ครูผู้เชี่ยวชาญทางปี่และเครื่องเป่า ทุกชนิด เป็นต้น นับว่าทรงใส่พระทัยในทุกข์สุขของนักดนตรีไทยอย่างแท้จริงอันเป็นพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดมิได้ตลอดมา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เปรียบประดุจทรงเป็นประมุขของวงการดนตรีไทย พระองค์ทรงเป็นผู้นำคนในชาติให้มาดู - มาฟังและมาศึกษาดนตรีไทยกันอย่างกว้างขวาง ทำให้ดนตรีไทยของเรากลับฟื้นคืนชีวิตมีคุณค่าเป็นเกียรติของชาติและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงค่าที่ชาวไทยทุกคนควรภูมิใจ

ในโอกาสที่เจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษาในปีนี้นับว่าเป็นมหามงคลยิ่งที่นักดนตรีไทยทุกคน, ทุกวง, ทุกสถาบันและทุกหมู่เหล่าตลอดทั้งคนไทยผู้มีใจรักดนตรีไทยจะต้องรำลึกถึงพระเมตตา และพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ไพศาลแก่วงการดนตรีไทยและพร้อมใจกันถวายพระพร ขอให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนานเพื่อทรงเป็นมิ่งขวัญแก่นักดนตรีไทยและสืบสานการอนุรักษ์ศิลปะดนตรีไทยให้ดำรงคงอยู่คู่ชาติสืบตั้งพระราชปณิธานตลอดไป

